

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 37. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992360197072/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

i Salen hos sin Foresatte, hvor en Kres af Aristokratiet om Aftenen indfinder sig. Han, som selv er brændende og ulykkeligt forelsket, interesserer sig for at frelse en Ulykkelig, hvem en uovervindelig og ikke uigengældt erotisk Lidenskab har drevet til et Voldtægtsforsøg og til Mord af en Medbejler, og bliver ikke alene afvist af den strenge Ordens Repræsentanter, men er endog ved Loven forpligtet til at vidne imod Den, han saa inderligt gerne vilde beskytte og frelse.

Og alt dette er endda kun Biomstændigheder. Den Pige, han elsker og som han, hvis den givne Orden ikke stod imellem dem, med Lethed kunde vinde, er en Andens Brud. I dette sidste Sammenstød brister hans Hjerte.

Saaledes fremstiller denne Bog det fulde Hjertes Ret og Uret overfor Hverdagslivets Regler, dets Uendelighedstrang, dets Frihedstrang, der føler Livet som et Fængsel og alle Samfundets Skillemure som Fængselsvægge. Alt, hvad Samfundet byder, er, siger Werther, at male Fængselsvæggene for hver Enkelt, at male dem perspektivisk med lyse Udsigter til en vid Synskres. Men Væggene selv brydes ikke ned. Derfor denne Renden Panden imod Væggen, denne lange Hulken, denne dybe Fortvivlelse, som først lindres ved et Pistoiskud i Hjertet. Napoleon bebrejdede den Dag, han havde sit Møde med Goethe, denne, at han havde forbundet Kærlighedshistorien med Misforholdet til det fornemme Selskab; men som man ser med Urette; thi begge disse Forhold griber ind i hinanden og udtrykker Bogens Idé.

Hvad her er fremstillet er ikke som i *La nouvelle Héloïse* Dydens og den deistiske Religiositets Overvinden af Naturdrift og Lidenskab, men Lidenskabens skæbnebestemte Udviklingsgang. Med Nødvendighed gaar i denne Hjertets Tragedie den regeltrødsende Natur og den regelløse Lidenskab til Grunde. Bogens Slutning er iøvrigt ikke opfunden af Goethe; til den er et Haandskrift, der fremstiller den unge Jerusalems Endeligt, benyttet (det findes i Kestners Bog om Goethe og Lotte). I de sidste Linjer er kun et enkelt Ord forandret som vulgært. I Haandskriftet staar «Barbiergesellen trugen ihn.» Bogen ender saaledes: «Handwerker trugen ihn, kein Geistlicher hat ihn begleitet.» I sin skærende Korthed udtrykker denne Sætning, at et Liv er endt, der i Strid med sig selv og med Samfundet, dødeligt saaret i sine Sympatier, er bukket under. Haandværkere bær ham; thi det borgerlige Samfund holdt sig farisæisk tilbage; ingen Præst

ledsagede ham; thi han var Selvmorder og havde trodset Religionens Bud; men han elskede Menigmand og omgikkes de Udannede, derfor fulgte de ham til Graven.

Det er bekendt, hvilken Strøm af følsom Digtning denne Bog affødte, hvorledes dens Følelsesliv snart blev forplumret til det massiveste Føleri, som hos Tyskerne Claren og Lafontaine og hos vor Rahbek, snart fortyndet til det spædste platoniske Sværmeri som i Ingemanns matte Efterligning *Varners Vandringer*. Men Werther selv er uden Skyld heri; thi Fortabtheden i Følelseslivet er kun Bogens ene Side. Ud fra denne, midt i al denne Fortabthed, fremsprudler en saa sund Naturfølelse og Livsfølelse, saa kraftig og saa revolutionær en Vrede over Samfundets Vedtægtsliv, dets Fordomme, dets Tvangsregler, dets Frygt og Sky for Geniet, hvis Strøm kunde gaa over sine Bredder og overskylle «Tulipanbedene og Køkkenbaverne» paa begge Sider, at Hovedindtrykket af Bogen er og bliver den Trang til Oprindelighed og Poesi, som den udfolder, vækker og tilfredsstiller.

Hvilket Fremskridt er her ikke sket siden *La nouvelle Héloïse*. Først er her den endnu langt renere og dybere Følelse for Naturen end hos Rousseau. Og hertil kommer i Opfattelsen af Landskabet en ny Synsmaade, som betinges ved den store literære Begivenhed, der i Mellerotiden var forefaldet, Udgivelsen af *Ossian*, der gjorde et saa overordenligt Indtryk. Den skotske Barde smeltede jo selv Bonapartes haarde Hjerter, saa at han langt foretrak ham for Homer. Dengang troede man endnu paa *Ossian's* fulde Ægthed, medens man senere i modsat Overdrivelse vendte sig bort fra disse Digte med samme Uvilje, som et Selskab føler, der i en Have har ladet sig henrive til Sværmeri af en Nattergals Toner og saa opdager den Skelm, der havde skjult sig i Buskene og var Nattergalen. Det lykkedes Macpherson i de Samtidiges Hjerter at fortrænge Homer. Han paavirkede ogsaa Goethe. Derfor fortrænges her i *Werther* den sunde homeriske Naturanskuelse, som raader i Romanens første Del, af de urolige ossianske Taagebilleder, der i dens anden Del svarer til den stigende Sygelighed, til Lidenskabens Uro og Lyrik.

Kun usikkert var i Rousseau's Roman den kvindelige Hovedfigur tegnet. Her, som næsten overalt, mangler i den franske Poesi Kvindeligheden Naivetet. Uendeligt staar Heltinden tilbage for sin Navne, den virkelige Héloïse, i Lidenskabens Sandhed og